

अन्यस्तापसः कार्यः सखित्वेन संपादनीयः ॥ ३० ॥ तेषु तत्तत्स्थानस्थेषु तापसेषु ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ इति शांतिप० रा० नै० भारतभा० षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥७॥ राष्ट्रस्य गुप्तिः परिपालनं कथं कर्तव्यमिति पृच्छति नगरगुप्तिश्रवणानंतरं तस्या बुद्धिस्थाया उपस्थानात् राष्ट्रेति ॥ १ ॥ २ ॥ दशानां ग्रामाणां समाहारो दशग्रामाणां तस्याः दशग्राम्याः द्विगुणायाः विंशतिग्राम्याः शतस्य सहस्रस्य

अन्यः कार्यः स्वराष्ट्रेषु परराष्ट्रेषु चापरः ॥ अटवीषु परः कार्यः सामंतनगरेष्वपि ॥ ३० ॥ तेषु सत्कारमानाभ्यां संविभागांश्च कारयेत् ॥ परराष्ट्राटवीस्थेषु यथास्व विषये तथा ॥ ३१ ॥ ते कस्यांचिदवस्थायां शरणं शरणार्थिने ॥ राज्ञे द्युर्यथा कामं तापसाः संशितव्रताः ॥ ३२ ॥ एष ते लक्षणो देशः संक्षेपेण प्रकीर्तितः ॥ यादृशेन गरे राजा स्वयमावस्तुमर्हति ॥ ३३ ॥ इति श्रीम० शांतिप० राजध० दुर्गपरीक्षायां षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥७॥ युधिष्ठिर उवाच राष्ट्रगुप्तिं च मे राजनूराष्ट्रस्यैव तु संग्रहं ॥ सम्यग्जिज्ञासमानाय प्रब्रूहि भरतर्षभ ॥ १ ॥ भीष्म उवाच राष्ट्रगुप्तिं च ते सम्यग्राष्ट्रस्यैव तु संग्रहं ॥ हंत सर्वं प्रवक्ष्यामि तत्त्वमेकमनाः शृणु ॥ २ ॥ ग्रामस्याधिपतिः कार्यो दशग्राम्यास्तथापरः ॥ द्विगुणायाः शतस्यैवं सहस्रस्य च कारयेत् ॥ ३ ॥ ग्रामे यान् ग्रामदोषांश्च ग्रामिकः प्रतिभावयेत् ॥ तान् ब्रूयाद्दशपायासौ स तु विंशतिपायवै ॥ ४ ॥ सोऽपि विंशत्यधिपतिर्वृत्तं जानपदेजने ॥ ग्रामाणां शतपालाय सर्वमेव निवेदयेत् ॥ ५ ॥ यानि ग्राम्याणि भोज्यानि ग्रामिकस्तान्युपाश्रियात् ॥ दशपस्तेन भर्तव्यस्तेनापि द्विगुणाधिपः ॥ ६ ॥ ग्रामं ग्रामशताध्यक्षो भोक्तुमर्हति सत्कृतः ॥ महान्तं भरतश्रेष्ठ सुस्फीतं जनसंकुलं ॥ ७ ॥ तत्र त्र्यनेकपायत्तराज्ञो भवति भारत ॥ शाखानगरमर्हस्तु सहस्रपतिरुत्तमः ॥ ८ ॥ धान्यहैरण्यभोगेन भोक्तुं राष्ट्रीयसंगतः ॥ तेषां संग्रामकृत्यं स्याद्ग्रामकृत्यं च तेषु यत् ॥ ९ ॥ धर्मज्ञः सचिवः कश्चित्तत्तत्पश्येदतद्रितः ॥ नगरे नगरे वा स्यादेकः सर्वार्थचिंतकः ॥ १० ॥ उच्चैः स्थाने घोररूपो नक्षत्राणामिव ग्रहः ॥ भवेत्स तान्परिक्रामेत्सर्वानिवसभासदः ॥ ११ ॥ तेषां वृत्तिपरिणये लक्ष्मिद्राष्ट्रेषु तच्चरः ॥ जिघांसवः पापकामाः परस्वादायिनः शठाः ॥ १२ ॥ रक्षाभ्यधिकृतानामतेभ्योरक्षेदिमाः प्रजाः ॥ विक्रयं क्रयमध्वानं भक्तं च सपरिच्छदं ॥ १३ ॥ योगक्षेमं च संप्रेक्ष्य वणिजां कारयेत्करान् ॥ उत्पत्तिदानवृत्तिं च शिल्पं संप्रेक्ष्य चासकृत् ॥ १४ ॥ शिल्पं प्रतिकरानेवं शिल्पिनः प्रतिकारयेत् ॥ उच्चावचकरादाप्यामहाराज्ञायुधिष्ठिर ॥ १५ ॥

धिपतिकारयेत् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ तत्र राष्ट्रेशताधिपतिभोग्यं यामं अनेकपायत्तं भवति स्त्रीबलमार्थं सार्धः अन्यथा तस्य तदायत्तत्वे धनलोभात् सकृत्कृतं यामं पीडयेदिति भावः सहस्रपतिः शाखानगरं तत्र त्र्यध्वान्यहैरण्यसंबंधीयो भोगो धनं तेन स्वस्य वेतनेन भोक्तुं पालयितुमर्हः तत्र क्षत्रियाणामभावाद्द्वैश्येभ्यो यः कर आयाति तदेव तस्य वेतनमित्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ कारयेत् दापयेत् ॥ १४ ॥ १५ ॥